DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-36

УДК 336.774.3

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

CREDIT POLICY OF A COMMERCIAL BANK IN CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY

Бітнер Ірина Володимирівна
кандидат економічних наук, доцент,
Навчально науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
ХНУ імені В.Н. Каразіна
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0269-5670

Коротких Олексій Едуардович
студент,
Навчально науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
ХНУ імені В.Н. Каразіна
ORCID: https://orcid.org/0009-0000-8170-0700

Bitner Iryna, Korotkykh Oleksiy
NNI "Karazinsky Banking Institute" KhNU named after V.N. Karazin

Актуальність кредитної політики в діяльності комерційних банків надзвичайно важлива в умовах сучасного економічного середовища, яке постійно змінюється. Дослідження показують, що багато банків в Україні приймають агресивну кредитну політику, що може призвести до підвищення ризиковості кредитних операцій. Зокрема, банки надають кредити на довгі терміни та великі суми, використовуючи схеми пролонгації позик. Для підвищення стабільності та надійності комерційних банків в Україні важливо вдосконалити їх кредитну політику. Це передбачає реструктуризацію банків, поліпшення якості кредитного портфеля, збалансоване розподілення активів, покращення співпраці банків з аграрним сектором економіки та забезпечення інтересів вкладників банків. Також важливо формувати розгалужену кредитну інфраструктуру та визначити єдину цілісну цінову стратегію. Крім того, введення нового нормативу ліквідності LCR Національним банком України може позитивно вплинути на фінансову стійкість банків, а також сприяти збільшенню вкладень у державні цінні папери, які є високоліквідними та надійними інструментами. У підсумку, вдосконалення кредитної політики банків є кроком до забезпечення стабільності та надійності банківської системи України в умовах постійних змін у фінансовому середовищі.

Ключові слова: кредитна політика, комерційні банки, агресивна стратегія, ризикові кредити, реструктуризація банків, кредитний портфель, стабільність діяльності банків.

The relevance of credit policy in the activity of commercial banks is extremely important in the conditions of the modern economic environment, which is constantly changing. Research shows that many banks in Ukraine adopt an aggressive credit policy, which can lead to an increase in the riskiness of credit operations. In particular, banks provide loans for long terms and large amounts using loan extension schemes. To increase the stability and reliability of commercial banks in Ukraine, it is important to improve their credit policy. This involves the restructuring of banks, improving the quality of the loan portfolio, balanced distribution of assets, improving the cooperation of banks with the agricultural sector of the economy and ensuring the interests of bank depositors. It is also important to form an extensive credit infrastructure and define a single integrated pricing strategy. In addition, the introduction of the new LCR liquidity standard by the National Bank of Ukraine can positively affect the financial stability of banks, as well as contribute to increasing investments in government securities, which are highly liquid and reliable instruments. Additionally, the enhancement of banks' credit policy necessitates a comprehensive assessment of risk management frameworks. Evaluating and mitigating risks associated with economic fluctuations, such as inflationary pressures or market instabilities, should be a pivotal aspect of this strategy. Moreover, fostering a supportive regulatory environment that encourages responsible lending practices and ensures compliance with international banking standards becomes imperative. This includes implementing robust stress-testing mechanisms to assess the resilience of banks' credit portfolios under adverse economic scenarios. Collaboration with various stakeholders, including government bodies, regulatory authorities, and industry experts, plays a crucial role in formulating a well-rounded and adaptive credit policy. By fostering open dialogue and cooperation, banks can align their strategies

© Бітнер І.В., Коротких О.Е., 2023

with broader economic goals while maintaining financial prudence. Furthermore, investing in financial education initiatives for borrowers to enhance their understanding of credit terms, responsibilities, and risks can contribute significantly to fostering a healthy credit environment. Empowering borrowers with knowledge promotes responsible borrowing behavior and reduces default risks for banks. Lastly, fostering a resilient banking ecosystem requires continuous monitoring, evaluation, and adaptation of the credit policy framework to address emerging challenges and opportunities. It necessitates a proactive stance in responding to evolving market dynamics and economic conditions, ensuring that the credit policy remains agile and responsive. In conclusion, refining the credit policy of commercial banks in Ukraine demands a multifaceted approach encompassing risk assessment, regulatory alignment, stakeholder collaboration, and borrower education. Such measures are pivotal in ensuring the stability, resilience, and sustained growth of the Ukrainian banking system amid the dynamic financial landscape.

Keywords: credit policy, commercial banks, aggressive strategy, risky loans, restructuring of banks, loan portfolio, stability of banks.

Постановка проблеми. Кредитна політика комерційного банку є однією з ключових складових його діяльності, і вона набуває особливого значення в умовах економічної нестабільності. В умовах економічної нестабільності комерційні банки стикаються з великими викликами при розробці і реалізації своєї кредитної політики. Економічна нестабільність може бути спричинена різними факторами, такими як фінансова криза, інфляція, спад виробництва, зміни ставок процентів та інші.

Економічна нестабільність може призвести до зростання ризику неповернення кредитів. Банки повинні розвивати аналітичні моделі та методи для оцінки кредитного ризику, щоб ефективно визначати, кому видавати кредити і яким чином керувати ризиками.

Банки повинні встановлювати ставки процентів на кредити, які відображають економічну ситуацію. Вони повинні зберігати баланс між привабливими ставками для клієнтів і забезпеченням достатнього прибутку для банку.

Економічна нестабільність може призвести до коливань у залученні та видачі коштів банку. Банки повинні розвивати стратегії управління ліквідністю, щоб забезпечити свою стійкість в умовах нестабільності.

Умови економічної нестабільності можуть сприяти зростанню недобросовісних клієнтів, які можуть намагатися уникнути повернення кредитів. Банки повинні розробляти політики для виявлення та управління такими клієнтами.

Зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями полягає в тому, що комерційні банки повинні постійно адаптувати свою кредитну політику до змін в економічному оточенні. Це вимагає розвитку нових інструментів, методів та стратегій, щоб забезпечити стійкість та прибутковість банку в умовах нестабільності. Також важливо враховувати соціальні та економічні наслідки кредитної політики банку для суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок у дослідження організації кредитної політики та процесів банківського кредитування зробили видатні зарубіжні дослідники, такі як О. Антипов, М. Антонов, А. Ачкасов, Є. Валравен, Е. Долан, К. Кемпбелл, Р. Кемпбелл, А. Куліков, О. Лаврушин, К. Льюїс, Г. Панова, М. Пестель, П. Роуз, Дж. Сінкі, П. Хейне. Серед видатних вітчизняних економістів можна відзначити дослідників, таких як М. Алексеєнко, Ф. Бутинець, О. Васюренко, В. Глущенко, О. Дзюблюк, Г. Карчева, Л. Клюско, О. Колодізєв, В. Корнєєв, Н. Костіна, М. Крупко, О. Кириченко, Б. Луців, В. Міщенко, А. Мороз, С. Науменкова, П. Нікіфоров, О. Пернарівський, Л. Примостка, М. Савлук, І. Сала, С. Циганов, П. Чуб, Н. Шульга.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Розвиток інформаційних технологій та цифровізація фінансових послуг суттєво змінили підходи до кредитування. Необхідно вивчити, як ці нові технології впливають на кредитну політику та як банки можуть адаптувати свої процеси під це вплив.

Роль урядових регуляторів і наглядових органів в процесі кредитування стає все важливішою, особливо в умовах економічної нестабільності. Дослідження того, як ефективно забезпечувати баланс між регулюванням і забезпеченням доступу до кредитів, є актуальним завданням.

Зростає інтерес до соціально відповідального кредитування та зелених інвестицій. Вивчення того, як банки можуть інтегрувати ці аспекти в свою кредитну політику, залишається невирішеним завданням.

Геополітичні конфлікти та глобальні економічні зміни можуть має великий вплив на кредитну політику та ризики. Дослідження

взаємозв'язку між цими факторами залишається важливим завданням.

Ці невирішені аспекти становлять виклики для банків та дослідників, які займаються кредитною політикою та процесами кредитування, і вимагають подальших досліджень та аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Провести аналіз сучасних тенденцій в організації кредитної політики та процесів банківського кредитування у контексті економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній прогресивній економічній системі, яка ґрунтується на розвитку ринкових відносин, ключовими учасниками є комерційні фінансові інститути, які грають важливу роль у функціонуванні економіки держави в цілому. Основний принцип їхньої діяльності полягає в наданні тимчасової фінансової підтримки для економічних суб'єктів, які мають недостатньо коштів для успішної реалізації своєї діяльності. Цей принцип визначає величезну важливість банківського сектора у розвитку економіки країни.

Комерційні фінансові інститути, зокрема банки, відіграють центральну роль у створенні фінансових ресурсів і їх розподілі серед господарюючих суб'єктів і населення. Вкладати кошти в банки означає створювати певне джерело фінансування для банків, які в свою чергу використовують ці кошти для надання кредитів. Ця взаємодія встановлює двосторонні кредитні відносини між суб'єктами, де банки виступають посередниками, які забезпечують фінансову ліквідність та кредитну підтримку клієнтам.

Кредитні відносини мають велике значення для обох сторін: господарюючих суб'єктів і фінансових установ. Підприємства та індивіди залежать від кредиту для фінансування своїх проектів, розширення бізнесу або придбання товарів і послуг. З іншого боку, банки отримують прибуток від надання кредитів, що дозволяє їм розвивати свою діяльність і забезпечувати стабільність фінансової системи.

Україна, подібно до багатьох інших країн, має великий кредитний ринок, який є одним з важливих компонентів фінансового ринку країни. Цей ринок грає ключову роль у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів для підприємств і населення, сприяючи розвитку економіки та підтримці попиту на фінансові послуги. Таким чином, комерційні фінансові інститути та їх кредитні діяльності є важливою складовою сучасної економічної системи.

Кредит у сфері економіки визначається як складні фінансові відносини між фізичними та юридичними особами, які виникають під час перерозподілу коштів між позичальником і кредитором з умовою повернення коштів. Цей процес кредиту включає наступні етапи: отримання кредиту, використання кредитних коштів та їх повернення. Важливо зазначити, що в цьому процесі беруть участь дві сторони: позичальник, який потребує фінансової підтримки, та кредитор, який надає кредит зазвичай з метою отримання відсотків.

Позичальник отримує кредит, оскільки він має потребу в додаткових коштах для здійснення певних проектів, придбання товарів або інших витрат. Він стає тимчасовим розпорядником цих коштів, але він не стає їх власником. Кредитор, з іншого боку, надає кошти позичальнику, сподіваючись отримати відсотки за використання цих коштів. Тобто кредитор отримує дохід з надання кредиту.

У цьому процесі суб'єктами кредиту є саме позичальник і кредитор, оскільки вони взаємодіють у рамках кредитної угоди. Об'єктом кредиту є кошти, які надаються позичальнику і використовуються ним для конкретних потреб. Таким чином, кредит визначається як фінансові відносини, які створюються між сторонами для тимчасового перерозподілу грошових ресурсів з подальшим поверненням.

У Законі України «Про банки та банківську діяльність» вказано, що банківським кредитом є будь-яке зобов'язання банку надати певну кількість грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання набути права вимоги боргу, будь-яке подовження терміну погашення боргу, яке дано в заміну на зобов'язання боржника повернути заборговану суму, а також погасити відсотки та інші збори з такої суми [11].

Рух кредиту може бути розглянутий через ряд стадій, які включають наступне:

1. Формування вільної вартості: На цьому етапі виникає можливість для банків або фінансових установ надати кредит, оскільки вони мають вільні фінансові ресурси, які можуть бути використані для позичок.

2. Розміщення вільної вартості в позику: Банк розміщує свої вільні кошти у вигляді позичок, доступних позичальникам.

3. Використання позики позичальником: Позичальник отримує кредит і використовує його для фінансування своїх потреб, таких як бізнесові проекти, особисті витрати або інші інвестиції.

4. Формування у позичальника доходу, достатнього для повернення позики: Пози-

чальник використовує отримані кошти для генерації прибутку або доходу, який в подальшому використовується для повернення позичених коштів.

5. Повернення позики та сплата процентів: Позичальник повертає отриману позику разом із відсотками, що включають у себе витрати за користування кредитом.

Основні принципи кредитних відносин у сучасній економіці включають:

1. Повернення позики в повному обсязі: Позичальник повинен повернути позичені кошти в повному обсязі, як відсотки, так і основну суму кредиту.

2. Забезпечення позичених коштів: Банки можуть вимагати забезпечення або гарантії від позичальників для забезпечення погашення кредиту.

3. Платність користуванням кредитними послугами: Позичальники зазвичай сплачують відсотки або інші комісії за користування кредитними послугами.

4. Строковість надання коштів: Кредити мають визначений строк погашення, який повинен бути дотриманий позичальником.

5. Цільове призначення позичених коштів: У деяких випадках, кредити можуть бути надані для конкретних цілей, таких як покупка житла, автомобіля або розвиток бізнесу.

Визначення кредитної політики сучасного банку залежить від ряду внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на його функціонування. Зовнішні фактори включають в себе глобальні аспекти, такі як світова фінансова криза, економічна та політична ситуація в країні, конкуренція на ринку між банками тощо.

Основні внутрішні чинники, які впливають на формування кредитної політики банку, включають такі аспекти:

1. Клієнтоорієнованість банку: Банк враховує потреби і вимоги своїх клієнтів при визначенні умов надання кредитів і розробці кредитних продуктів.

2. Організація банківської роботи: Ефективність процесів внутрішнього управління, розподіл ресурсів та здійснення кредитної діяльності впливають на кредитну політику банку.

3. Кредитний потенціал банку: Банк оцінює свою здатність надавати кредити, враховуючи свої фінансові ресурси та ліквідність.

4. Стабільність депозитів: Рівень довіри клієнтів і стабільність депозитів важливі для банку, оскільки вони впливають на його можливість надавати кредити.

5. Регіональна та галузева специфіка: Банк враховує особливості свого регіонального ринку та галузі, у якій він працює, при визначенні кредитної політики.

6. Ризик та прибутковість: Банк аналізу є можливість ризиків, пов'язаних з наданням кредитів, і прибутковості, яку можна отримати від цих кредитів. Визначення оптимального балансу між ризиком та прибутковістю є важливою складовою кредитної політики.

7. Цінова політика: Банк встановлює ставки відсотків і комісії за користування кредитними послугами, що також впливає на його кредитну політику.

Зовнішні фактори включають [5, с. 85]:

1. Грошово-кредитна політика Національного банку України (НБУ): Зміни в ставках рефінансування та інші монетарні інструменти НБУ можуть впливати на доступність кредитів та їх вартість.

2. Попит на банківські кредити: Рівень попиту на кредити в економіці визначається підприємствами, господарствами та населенням, і впливає на рішення банку надавати кредити.

3. Загальний стан економіки держави: Економічні показники, такі як зростання ВВП, інфляція, безробіття, також впливають на кредитну політику банку.

4. Рівень бюджетного дефіциту: Фінансова стійкість держави і рівень бюджетного дефіциту можуть впливати на рішення банку надавати кредити.

5. Політизованість суспільства: Політичні події і стабільність політичної ситуації в країні можуть впливати на кредитний ринок.

6. Рівень доходів населення: Рівень доходів і платоспроможність населення впливають на попит на кредити та можливість їх повернення.

7. Здатність споживати банківські послуги: Рівень освіти та фінансової грамотності населення може впливати на його здатність користуватися банківськими послугами.

8. Рівень інфляції: Інфляція впливає на реальну вартість грошей і може впливати на умови кредитування.

9. Рівень банківської конкуренції: Споживачі мають вибір між різними банками, і рівень конкуренції може впливати на умови кредитування.

10. Рівень цін на банківські продукти та послуги: Ціни на банківські послуги також можуть впливати на вибір споживачів та рішення банку щодо надання кредитів.

Зазначені внутрішні та зовнішні фактори враховуються банками при розробці своєї кре-

дитної політики, яка визначає умови надання кредитів і управління кредитним портфелем.

Стратегічне управління кредитними операціями в банку означає розробку стратегій для кредитування, визначення мети, завдань та методів для їх досягнення. Цей процес включає в себе аналіз факторів, що впливають на кредитну діяльність, стратегічне планування, механізми зв'язку між стратегічними та тактичними рішеннями, контроль за реалізацією стратегії та можливість коригування за необхідності [1, с. 25].

Кредитна політика банку включає ключові аспекти та принципи організації його кредитної діяльності. Вона детально описується в письмовій формі та підлягає затвердженню на засіданнях кредитного комітету і комітету кредитного нагляду.

З урахуванням наслідків світової фінансової кризи, банки розробляють рекомендації для створення кредитних портфелів з метою зменшення кредитного ризику та максимізації прибутку. Це вимагає уважного аналізу і планування.

Загалом, ефективність кредитної діяльності банку залежить від його можливості залучити вільні ресурси суб'єктів ринкових відносин та вдалих рішень на всіх етапах формування та реалізації кредитної стратегії, з урахуванням зовнішніх факторів та внутрішнього середовища.

Кредитна політика банку може бути визначена на різних рівнях агресивності: консервативною, помірною і агресивною, в залежності від того, яка частина кредитів у загальному обсязі робочих активів банку становить. Наприклад, консервативна стратегія передбачає, що частина кредитів не перевищує 30% від загальних робочих активів, помірна – в межах 30–50%, а агресивна – більше 50% [2].

Аналіз даних станом на 1 січня показує, що частка кредитного портфеля в активах комерційних банків України складає значно більше половини, а саме 70–80%. Це свідчить про те, що багато банків застосовують агресивну стратегію кредитної політики.

На рівні окремого банку кредитна стратегія визначається через сегментування потенційних клієнтів, вибір конкретних кредитних інструментів, встановлення норм та правил для регулювання банківської діяльності, а також розвиток компетентності керівництва банку. Важливим аспектом є розробка ефективної системи управління кредитними операціями та організація банківського кредитування, які сприяють фінансовій стійкості та надійності комерційних банків.

Уточнення кредитної стратегії дозволяє вибрати відповідні інструменти для забезпечення рівня безпеки кредитної діяльності, підсилити тактичні дії в галузі ризик-менеджменту банку, провести додаткові дослідження і обґрунтувати цінові компоненти кредитної стратегії [5, с. 285].

У кожного комерційного банку існує проблема ліквідності, яку необхідно вирішувати шляхом впровадження ефективних програм для залучення ресурсів. Зазвичай ця проблема стосується "короткої" ліквідності, оскільки залучити довгострокові ресурси банку є складніше.

Для контролю платоспроможності комерційних банків, Національний банк України встановлює нормативи ліквідності, такі як нормативи миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6).

Наслідки збереження значних резервів ліквідності в банківській системі України можуть бути різними. З одного боку, це може свідчити про стійкість банківської системи перед непередбаченими коливаннями на ринку. З іншого боку, це може призвести до зниження прибутковості для існуючих банків.

У 2018 році Національний банк в Україні вводить новий норматив ліквідності для банків, який називається коефіцієнтом покриття ліквідності (LCR). Цей коефіцієнт розраховується як відношення високоліквідних активів на балансі банку до очікуваного чистого відтоку коштів протягом найближчого місяця. По суті, норматив LCR в Україні є варіацією чинного нормативу ліквідності Н5, який визначає співвідношення активів і зобов'язань зі строком погашення до 1 місяця.

Впровадження нормативу LCR очікується призведе до того, що банки збільшать частку відповідних вкладень у державні цінні папери. Державні цінні папери вважаються високоліквідними, надійними інструментами, які приносять дохід. Ця нова норма спрямована на забезпечення більшої ліквідності та надійності банківської системи в Україні.

Висновки. Кредитна політика банку є фундаментом для розміщення ресурсів у відповідності до загальної стратегії його діяльності. Розроблення кредитної політики надзвичайно важливе, особливо в умовах постійної нестабільності, коли банки повинні адаптуватися до постійних змін.

На основі досліджень виявлено, що комерційні банки в Україні ведуть агресивну кре-

дитну політику, використовуючи різні механізми, такі як збільшення термінів та розмірів наданих кредитів і використання схем пролонгації позик. Це призводить до підвищення рівня ризиків кредитних операцій.

Однак в умовах трансформації банківського сектору України необхідно вдосконалити кредитну політику. Це може включати в себе реструктуризацію банків, підвищення їх стійкості, поліпшення якості кредитного портфеля, поліпшення структури активів, покращення співпраці з сільським господарством, захист інтересів вкладників, покращення репутації банків, мотивацію працівників, розроблення ефективної кредитної інфраструктури та зміни в складових депозитної та процентної політики банку для створення єдиної цілісної цінової стратегії та встановлення нормативів і стандартів для поліпшення діяльності у галузі кредитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волкова Н. І. Вибір кредитної стратегії банками України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.3. С. 291–301.

2. Гладинець Н. Ю., Петрина В. В. Кредитна політика банків як інструмент забезпечення конкурентних позицій на ринку банківських послуг. *Науковий вісник Мукачівського державного університету.* 2015. № 19 (14). С. 153–160.

3. Коваленко Д. І. Системні чинники формування кредитної політики банків в умовах економічної нестабільності. URL: https:// https://www.inter-nauka.com/uploads/public/1451482099728.pdf.

4. Круш П. В., Бугрім С. І. Напрями підвищення результативності управління кредитною політикою банку в умовах кризи. *Сучасні проблеми економіки і підприємництво.* 2017. Вип. 19. С. 149–158.

5. Лисенок О. В. Формування стратегії та політики управління кредитними операціями банків. *Вісник ЖДТУ*. 2016. № 1 (75). С. 185–190.

6. Маринюк Л. В. Формування та особливості кредитної політики банку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. № 1 (11). С. 153–159.

REFERENCES:

1. Volkova N. I. (2014) Vybir kredytnoi stratehii bankamy Ukrainy [Choice of credit strategy by banks of Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy.* Vyp. 24.3. P. 291–301.

2. Hladynets N. Iu., Petryna V. V. (2015) Kredytna polityka bankiv yak instrument zabezpechennia konkurentnykh pozytsii na rynku bankivskykh posluh [Credit policy of banks as a tool for ensuring competitive positions in the market of banking services]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu.* № 19 (14). P. 153–160.

3. Kovalenko D.I. Systemni chynnyky formuvannia kredytnoi polityky bankiv v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Systemic factors of formation of credit policy of banks in conditions of economic instability]. URL: https:// https://www.inter-nauka.com/uploads/public/1451482099728.pdf.

4. Krush P. V., Buhrim S. I. (2017) Napriamy pidvyshchennia rezultatyvnosti upravlinnia kredytnoiu politykoiu banku v umovakh kryzy [Directions for improving the effectiveness of the bank's credit policy management in crisis conditions]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpryiemnytstvo.* 2Vyp. 19. P. 149–158.

5. Lysenok O. V. (2016) Formuvannia stratehii ta polityky upravlinnia kredytnymy operatsiiamy bankiv [Formation of the strategy and policy of management of credit operations of banks]. *Visnyk ZhDTU*. № 1 (75). P. 185–190.

6. Maryniuk L. V. (2015) Formuvannia ta osoblyvosti kredytnoi polityky banku. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes.* № 1 (11). P. 153–159.